

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЗДІЙСНЕННЯ КРИЗОВИХ ПРОЦЕСІВ.	8
1.1. Еволюція наукових поглядів щодо взаємозв'язку між кризовими процесами та економічною стійкістю підприємства	8
1.2. Генезис поняття «економічна стійкість» промислового підприємства	26
1.3. Результати теоретичних досліджень взаємозв'язку економічної стійкості та стадій кризового процесу.	39
РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ АВІАПІДПРИЄМСТВАМИ.	52
2.1. Антикризове управління як інструмент забезпечення економічної стійкості авіапідприємства	52
2.2. Контролінг антикризового управління економічною стійкістю підприємства	69
2.3. Дослідження аналітичних якостей системи збалансованих показників при побудові алгоритму оцінки економічної стійкості промислового авіапідприємства	85
РОЗДІЛ 3. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ АВІАПІДПРИЄМСТВАМИ.	105
3.1. Неоінституціональні основи формування концепції забезпечення економічної стійкості підприємства	105
3.2. Методологія формування механізмів забезпечення економічної стійкості в антикризовому управлінні підприємствами.	126
3.3. Функціональність механізмів забезпечення економічної стійкості в антикризовому управлінні підприємствами	140

РОЗДІЛ 4. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ	156
4.1. Технологія формування антикризових стратегій забезпечення економічної стійкості авіапідприємств.	156
4.2. Етапи розробки антикризової стратегії забезпечення економічної стійкості авіапідприємства.	167
4.3. Закономірності формування та управління структурою власного і позикового капіталу промислових авіапідприємств. . .	181
РОЗДІЛ 5. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ СТІЙКІСТЮ АВІАПІДПРИЄМСТВ	203
5.1. Антикризове управління фінансовими потоками в забезпеченні економічної стійкості авіапідприємств	203
5.2. Методичний підхід до оцінювання впливу зовнішньоекономічної діяльності на економічну стійкість в антикризовому управлінні авіапідприємствами.	220
5.3. Методичні основи побудови механізму контролінгу економічної стійкості авіапідприємств	242
ВИСНОВКИ	269
ЛІТЕРАТУРА	275
ДОДАТОК А. Показники оцінки ефективності діяльності промислового авіапідприємства	305
ДОДАТОК Б. Визначення інтегрального показника рівня інформаційного забезпечення контролінгу антикризового управління економічною стійкістю промислового авіапідприємства.	309

ВСТУП

Процес ринкових трансформацій в Україні супроводжується глибокою соціально-економічною кризою, яка спровокувала уповільнення суспільного розвитку не лише на макроекономічному рівні, а й на рівні мікроекономічному — на рівні підприємства.

В умовах розгортання кризових процесів, які спричинюють дефіцит державного бюджету, інфляцію, падіння рівня виробництва, збільшення безробіття, погіршення економічного стану та сповільнення темпів економічного зростання, нестабільність банківської системи та різке припинення кредитування підприємств постає питання про доцільність забезпечення їх ресурсної достатності.

Авіаційна промисловість України є однією з найбільш наукоємних, високотехнологічних і системоутворюючих галузей промисловості й посідає провідне місце серед промислових галузей за чисельністю висококваліфікованих кадрів, вартістю основних фондів підприємств та обсягів виробництва і продажів продукції. Авіапромисловим підприємствам належить значна роль в розв'язанні широкого спектру життєво важливих завдань, що відповідають державним інтересам України. Саме авіаційна діяльність багато в чому сприяє зростанню промислово-економічного потенціалу країни, розвитку наукової, культурної і соціальної сфер і, звичайно, стримуванню загрози безпеці держави. На авіаційну промисловість припадає понад 30 % загального обсягу продукції ВПК, більше ніж 40 % обсягу військової продукції.

Підприємства авіапромислового комплексу, які належать до матеріально-, науково-, та енергомістких підприємств, функціонують в умовах гострої нестачі ресурсів для фінансування потреб економічної діяльності.

Основними проблемами авіапромислового комплексу є: криза внутрішнього ринку цивільної авіаційної техніки, пов'язана з відсутністю в авіаційних компаній необхідних коштів для відновлення парку експлуатованих повітряних суден; відсутність в авіапромисловому комплексі власних фінансових ресурсів, необхідних для його розвитку; різке скорочення експорту цивільних повітряних суден; нерозвиненість кредитних механізмів фінансування виробництва й постачання (продажів), а також реалізації фінансового лізингу вітчизняної авіаційної техніки; відсутність стимулів для вітчизняних та іноземних фінансових структур до вкладення інвестицій в авіабудівельну промисловість на умовах,

близьких до умов одержання фінансових ресурсів іноземними виробниками авіаційної техніки; організаційна роздробленість комплексу після першого етапу акціонування й приватизації; недостатнє і неповне фінансування робіт, передбачених державною цільовою програмою розвитку цивільного авіаційної техніки України, що привело до недотримання термінів виконання низки робіт зі створення нового покоління вітчизняних цивільних повітряних суден; падіння інтелектуального потенціалу науково-дослідних інститутів, конструкторських бюро і підприємств, які виготовляють серійну продукцію, переривання процесу зміни поколінь авіаційних учених, інженерів, техніків і висококваліфікованих робітників; посилення конкуренції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку з боку закордонних авіапромислових компаній; боротьба за права власності і відсутність контролю за підприємствами й організаціями авіаційної промисловості, що загострилася останнім часом.

Ці проблеми, що суттєво впливають на економічний розвиток авіапромислових підприємств, виявилися складними для розв'язання.

Функціонування авіапромислових підприємств як суб'єктів ринкових відносин у суттєво ускладнених умовах господарювання сприяє водночас зростанню конкуренції між ними і погіршенню їх фінансового стану до рівня стабільної збитковості та банкрутства. Останнє здебільшого зумовлене негативним впливом кризових процесів. Тому необхідними є розробка, впровадження і безперервне вдосконалення антикризового управління економічною стійкістю промислових авіапідприємств, які дають змогу сформувати комплекс захисних реакцій, спрямованих на підтримку економічної стійкості в умовах розгортання кризових процесів.

У першому розділі розкрито теоретико-методологічні засади забезпечення економічної стійкості підприємств в умовах здійснення кризових процесів. Розглянуто еволюцію наукових поглядів щодо взаємозв'язку між кризовими процесами й економічною стійкістю підприємства та генезис поняття «економічна стійкість» промислового підприємства. Відображено результати теоретичних досліджень взаємозв'язку економічної стійкості та стадій кризового процесу.

Другий розділ присвячено науково-методичним умовам забезпечення економічної стійкості в антикризовому управлінні авіапідприємствами. Обґрунтовано роль антикризового управління як інструмента забезпечення економічної стійкості авіапідприємства. Розглянуто контролінг антикризового управління економічною стійкістю авіапідприємства та досліджено аналітичні якості системи збалансованих показників при побудові алгоритму оцінювання економічної стійкості промислового авіапідприємства.

У третьому розділі розглянуто методологічні засади забезпечення економічної стійкості в антикризовому управлінні авіапідприємствами: неоінституціональні засади формування концепції забезпечення економічної стійкості підприємства; методологія формування механізмів забезпечення економічної стійкості в антикризовому управлінні підприємствами; функціональність механізмів забезпечення економічної стійкості в антикризовому управлінні підприємствами.

Четвертий розділ присвячено теоретико-методичним підходам до формування стратегій забезпечення економічної стійкості та оптимізації структури капіталу в антикризовому управлінні авіапідприємствами. Наведено технологію формування антикризових стратегій забезпечення економічної стійкості авіапідприємств та етапи її розробки. Розкрито закономірності формування та управління структурою власного і позикового капіталу промислових авіапідприємств.

У п'ятому розділі розглянуто методологічні засади антикризового управління економічною стійкістю авіапідприємств. Обґрунтовано значення антикризового управління фінансовими потоками в забезпеченні економічної стійкості авіапідприємств, запропоновано методичний підхід до оцінювання впливу зовнішньоекономічної діяльності на економічну стійкість в антикризовому управлінні авіапідприємствами та методичні основи побудови механізму контролінгу економічної стійкості авіапідприємств.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЗДІЙСНЕННЯ КРИЗОВИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Еволюція наукових поглядів щодо ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ КРИЗОВИМИ ПРОЦЕСАМИ ТА ЕКОНОМІЧНОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасний етап економічного розвитку України зумовив формування нових, специфічних умов функціонування підприємств, які характеризуються високим негативним рівнем впливу зовнішніх чинників на економічну стійкість підприємств. Системні, структурні кризи, від яких страждають як окремі підприємства, так і цілі галузі, сектори економіки, змушують розробляти й застосовувати особливі управлінські підходи, які забезпечують своєчасний початок боротьби з розвитком кризових процесів на підприємстві.

Сутність, передумови, характер і наслідки періодичних кризових процесів у динаміці систем розглядає і пояснює так звана теорія криз.

До сьогодні економічною наукою розроблено чимало різних теорій, які пояснюють причини економічних циклів і криз. Так Самуельсон П. у роботі «Економіка» як найвідоміші теорії циклів і криз виділив такі: грошову теорію, яка пояснює цикл експансією банківського кредиту (Хоутрі Р. та ін.); теорію нововведень, яка пояснює цикл використання у виробництві нововведень (Шумпетер Й., Хансен Е.); психологічну теорію, яка трактує цикл як наслідок хвилі песимістичного і оптимістичного настрою, що охоплюють населення (Пігу А. С., Беджгот У. та ін.); теорію недоспоживання, яка вбачає причину циклу в занадто великій частці доходу, що йде багатим і бережливим людям, в порівнянні з інвестиційним капіталом (Гобсон Дж. А., Фостер У., Кетчингс У. та ін.); теорію надмірного інвестування, прибічники якої вважають, що причиною рецесії є, швидше, надмірне, ніж недостатнє інвестування (Хаек Ф. А., Мізес Л. та ін.); теорію сонячних плям — погоди — урожаю (Джевокс У. С., Мур Т.) [38, 412].

Погляди на кризи і їх причини видозмінювалися разом зі зміною самої соціально-економічної дійсності. У процесі еволюції теорій циклів і криз учені висували дуже суперечливі точки зору на причини економічних криз. Так, Маркс К. вбачав причину циклічності капіталістичного відтворення в самій природі капіталізму, в протиріччі між громадським